

An elderly woman with a weathered face and blue eyes is the central figure. She wears a heavy, grey fur parka with a large, shaggy hood. A colorful braided cord with tassels hangs from her neck. She holds a large, round, woven basket made of light-colored straw or reeds. The background is a plain, light blue-grey color.

**Nunani avannarlerni
nunat inoqqaavi
puigortunngornermillu
nappaatit**

**Nordens
Velfærdscenter**

**Nunani avannarlerni nunat inoqqaavi
puigortunngornermillu nappaatit**

Nalunaarusiamik suliarinnittuupput
Nordens Velfærdscenter
© mars 2020

Suliamik aqutsisoq: Lars Rottem Krangnes

Allattoq: Lars Rottem Krangnes

Akisussaasut saqqummiisoq: Eva Franzén

Ilusilersikkamik ikkussuisoq: Joakim K. A. Johansson

Assiliartalersuisoq: Carl-Johan Utsi, Alamy Stock Photo

Nordens Velfærdscenter
Box 1073, SE-101 39 Stockholm
Besøgsadresse: Drottninggatan 30
Tel: +46 8 545 536 00
info@nordicwelfare.org

Nordens Velfærdscenter
c/o Folkhälsan
Topeliusgatan 20
FI-00250 Helsingfors
Tel: +358 20 741 08 80
info@nordicwelfare.org

Atuagassiaq ugguuna aajuk
nordicwelfare.org/publikationer

Imarisai

Siulequt.....	5
Ilisimasanut tunuliaqutinut nassuiaat.....	8
Nunani avannarlerni nunat inoqqaavi.....	8
Nunat inoqqaavi puigortunngornermillu nappaatit.....	10
Nunat inoqqaavi, puigortunngornermik nappaatit nunanilu avannarlerni inuiaqatigiit atugarissaarfiusut.....	12
Nunat inoqqaavisa nunani avannarlerni puigortunngorneq pillugu suleqatigiinnerup iluani inissisimanerat.....	20
Unammillernartut siunnersuutillu nunani avannarlerni nunat inoqqaavi puigortunngornerlu pillugu ataatsimeersuarnermit siullermit.....	22
Unammillernartuq 1-q.....	22
Killilimmik ilisimasaqarnerup piginnaatitaaffinnillu ilisimasakinnerup atuisunut, kommuninullu sunniutai	22
Siunnersuut.....	23
Unammillernartut 2-at.....	24
Kommuneni oqaatsitigut kulturikkullu piginnaasakinnerup sunniutai.....	24
Siunnersuut.....	24
Unammillernartut 3-at.....	26
Ullunnarni sulinermi sakkussanik amigaateqarneq suliffiullu iluani ineriartortitsinissamik sakkussat.....	26
Siunnersuut.....	26
Unammillernartut 4-t.....	27
Qanoq nunani avannarlerni nunat inoqqaavi puigortunngornerlu pillugit suleqatigiinneq ingerlateqqissavarput?.....	27
Siunnersuut.....	27
Qulequttamat atuakkiat tunngavigineqartut.....	30
Politikkeqalernissamut allakkiaq internitsikkullu aallerfiit.....	32

Siulequt

Inunnik isumaginninnermut apeqqutininik politikkeqarneq nunani avannarlerni suleqatigiinnerup iluani nunat inoqqaavinut tunngassuteqartunik aallaaveqarneq takussutissaavoq pitsaaqutitalik: Pineqartut inuit eqimattat amerlasoorsuunngillat, nunani annertuumik unammillernartunik assigiinngitsunik kiisalu innuttamik utoqqaliartorfiusunik, sulianillu inuttassaaleqiffiusunik nunallu iluini angissutsimikkut isorartussusaannik unammillernartoqartitsisunik.

Nunat avannarlerni puigortunngornermik nappaatinut tunngasunik suleqatigiinnerat, Nordisk velfærdscenterimit suliat ingerlanneqarnerannik aaqqissuisuuffiuvoq, tassanilu paasineqarpoq ilisimasanik katersuiffimmik ataatsimoorussamik aaqqissukkamik pilersitsisoqarnissamik pisariaqartisineq, misilittakkanillu taartsigeeqatigiittarneq aaqqissuunneqartariaqarnera aammalu inuit kalaallit saamillu isumaginninnikkut puigortunngorsimasunut napparsimasunillu paaqqinninnermut pitsaasumik ilioriaasissanut tunngasunik oqalliffimmik pilersitsinissaq. Atugarisat aallaavigalugit ilisimatusarnerit amigaataapput inuit kalaallit saamillu puigortunngornermik nappaatillit isumagineqarnerat paarineqarnerallu pillugit, kisiannili ataasiakkaanik aallartisartoqarpoq Finlandimi, Norgemi, Sverigemi Kalaallit Nunaannilu suliniutinik ilisimatusaatigineqartussanik.

Nalunaarusiaq manna suliaavoq nunani avannarlerni nunat inoqqaavi puigortunngornermillu nappaatit pillugit ataatsimeersuarnermit siullermi pisumit, tassani suleqatigiissitat eqimattakkuutaarlunilu sulinnermit siunnersuutigineqarsimasut aaliangiussallu najoqqutaralugit. Ataatsimeersuarneq pivoq ukiakkut 2018-mi Östersund-imi (Staare) Nordens Velfærdscenter Jämtland Härjedalenillu kiisalu saamit Staare 2018-mi nalliuttorsiorfittut ukiorititaanut atatillugu aaqqissuussatut. Naggasiullugu aaliangiussat siunnersuutillu ilaatigut tunngassuteqarput suliniutissat allannguutissallu aaliangersimasut suut pisariaqartinneqarnersut inuit nunat inoqqaavi puigortunngornermit nappaateqalersimasut nunani avannarlerni kommunini pitsaanagerusumik sullinneqarnissaat anguniarlugu, taakkulu akornanni qanoq misilittakkat ilisimasallu nutaat siammarsarneqarsinnaaneri anguneqassasut. Suleqatigiissitat isummersuutaat Nordens velfærdscenterimit katiterneqarsimapput, kisianni suliasat qanoq tulleriarneqassanersut imaluunniit suut

pingaarnertutinnegassanersut uagut aaqqissuisutut
aaliangiiffiqineqanngilaq.

Nalunaarusiaq oqaloqatigiinnissamut oqallinnernilu
tunuliaqutassatut suliaavoq tassuuna nunani avannarlerni
suleqatigiinnermi nunat inoqqaavi puigortunngornermillu
nappaateqarneq pillugu suliassanik pingaarnersiutinissamik,
kommunini nunanilu tamakkerlugu ingerlanneqarsinnaasumik.
Siunnersuutit tunuliaqutassaannik nalunaarusiaq aallartippoq nunat
inoqqaavinut tunngassuteqartunik kiisalu puigornermut nappaatinut
ilisimasat assigiinngitsut.

Eva Franzén
Pisortaq
Nordens Velfærdscenter

Lars Rottem Krangnes
Suliamik aqutsisoq

Ilisimasanut tunuliaqutinut nassuiaat

Nunani avannarlerni nunat inoqqaavi

Nunani avannarlerni nunat inoqqaavi assigiinngitsut marluupput: saamit Finlandimi, Norgemi, Sverigimilu, kalaallillu Kalaallit Nunaanni. Nunani avannarlerni saamit najugaqarfigisaanni kommunit aqutsisoqarfiusut makkuupput, Finlandimi¹sisamat, Norgemi kommunit 12-t Sverigemilu 25-ullutik soorlutaaq illoqarfiit pingaarnersaat Stockholmi aamma naatsorsuussaalluni. Pisortatigoortumik nunani avannarlerni saamit ataatsimut katillugit qassiunersut allassimasoqanngilaq, kisiannili naliginnaasumik 50 000 - 65 000-llu akornanniittutut Norgemi, 20 000 – 40 000-llu akornanni Sverigemi kiisalu Finlandimi 8 000 missaanniittutut missingersiorneqartarput. Aammattaaq Ruslandimi saamit 2000 missaanniittut najugaqarput. Kalaallit Nunaanni inuit kalaaliusut amerlanerussuteqartuupput, najugaqartuni 56 000-usuni 87 procent missaanniillutik.

Finlandimi, Norgemi Sverigemilu kommunini saamit atugarisaannik tunngassuteqartunik aqutsisoqafinni piumasaaqatit aaliangersimasut malittarisassaapput, nunalli akornanni malittarisassattaaq assigiinngissuteqarlutik. Assersuutigineqarsinnaapput saamit meeqqat atuarfianni aallartinnginnerminni oqaatsitik atorlugit paarineqarnissaminnik piginaatitaaffiat kiisalu tamakiisumik ilannakuusumilluunniit utoqqalinermi isumagineqarnerup iluani namminneq oqaatsitik atorlugit pisinnaatitaaneq, aammattaaq kommunimik qullersanilluunniit attaveqarnikkut nammineq oqaatsit atorlugit kiffartuunneqarsinnaatitaanerit.

Saamit kalaallillu nunat inoqqaavisut naatsorsuunneqarput nunani avannarlerni, taamaallaalli Norgep Danmarkillu atsiugaraat FN-ip ataani ILO-p nunat tamalaat akornanni isumaqatigissut nr 169, taaneqartartoq [Indigenous and Tribal Peoples Convention](#), tassanilu maluginiagassaapput assigiinngisitaartumik nunat inoqqaavisa atugarisanut aqqissuussivigineqarneri ulluinnarnilu taakku

¹ Utsjoki kommuniani Finlandimiittumi saamisut oqaasilinnik atugarissaarnissamut kiffartuussutinik Norgep avannaaniit kommuninit marlunnit pisisoqartarpoq.

atuutsinneqarneri. [Naalagaaffiit Peqatigiit nunarsuaq tamakkerlugu ineriartortitsinissamik Anguniagaat 2030](#) Nunani avannarlerni naalagaaffinni tamani atuutsinneqarpoq. Isumaqatigiisummi uani nunat inoqqaavi immikkullu innarluutilittut inissisimasut pingaarnertut sullinneqartussanut ilaatinneqarput.

Sápmi-mi (Saamit nunaanni)² Kalaallit Nunaannilu oqaluttuarisaanermi assigusunik assigiinngissuseqartunillu nunasiaataasimanermik oqaluttuarisaanerup ilaani nunat Inoqaavinut nunani allaniittunut atugaqarput.

Immikkuullarissutut taasariaqarpoq Sápmi'p avannaaneersut ullumikkut inuiaqatigiinni nunani allani naalagaaffiit iluanni inunnut isumaginninnikkut aaqqissuussivigineqarneranni USA-mi Australiamiluunniit nunat inoqqaavinik najugaqarfiusuni pissutsit atuuttut allaanerunerat.

Maluginiassaasut annersaat ilaat tassaavoq innuttaasut nunat inoqqaavineersut amerlasuut ukiut 50-it 60-illu ingerlanerini illoqarfissuarnut nutsernerat. Illoqarfissuarnilu ikinnerussuteqartutut ersinngitsutut inuusinnaasarlutik.

² Sápmi, skandinaviamiutut Sameland-imik taaneqartarpoq, saamit avannarliit oqaasiinit atsiussaalluni oqaluttuarisaanikkut saamit najugaqarfiaat najoqqutaralugu. Nuna immikkoortoq inatsitigut killeqarfeqanngilaq.

Nunat inoqqaavi puigortunngornermillu nappaatit

Ataatsimut isigalugu ilisimatusarnikkut misissuinerinik imaluunniit ilisimasanik katersukkanik saamit inuit kalaallillu Nunani avannarlerni puigortunngornermik nappaateqartut qanoq atuagaqarnerat, imaluunniit nuna tamakkerlugu taamatut nappaatinik eqqugaasut nunat inoqqaavinit tunuliaqutallit qassiunerinik allattorsimaffeqanngilaq.

Maanna ilisimatusaatitut ingerlanneqartoq suliaq [forskningsprojektet HALDI](#) (2018-2019) Umeåp universitetiani Sverigimiittumi misissorneqarput saamini inunnilu saamiunngitsuni qaratsat pisinnaasaanik ajorsiaartortumik eqqugaasimasunik assigiinngitsunik atugallit nalunaarsuiffigissallugit saameqarfiit Sverigimiittut aallaavigalugit.

Mississuinerit minnerit takutippaat soorlu Canadami Australiamilu, inuit nunat inoqqaavinit tunuliaqutaqartut annertunermik puigornermik nappaatinik eqqorneqartartut inuiaqatigiinni amerlanerussuteqartunut allanut naleqqiullugit³. Misissuinerit taakku aassigiinngitsunik periutsinik aallaaveqarlutik suliaapput inernerilu aammataaq assigiinngisitaarlutik.⁴ 2013-mi Canadami misissuisimanerup takutippaa inuit nunat inoqqaavinik tunuliaqutallit first nations-inik taaneqartartut akornanni eqqorneqartratut amerlanerunngitsut, kisiannili eqqugaassimasut sukkanerusumik pisinnaajunnaariartornerat ukiut qulit missaanni siusinnerusartoq kiisalu aamma angutit amerlanerusut arnaniit taamatut nappaateqalersartut.⁵

Nunarsuaq tamakkerlugu nunat inoqqaavinik innuttallit amerlanerussuteqarlutik najugaqarfinni immikkoortuni

³ Jacklin K. et.al.: [The Emergence of Dementia as a Health Concern Among First Nations Populations in Alberta, Canada](#). *Canadian Journal of Public Health* 104 (1). 2013; Mayeda E. et.al.: [Inequalities in dementia incidence between six racial and ethnic groups over 14 years](#). *Alzheimer's & Dementia* 12 (3). 2016; Smith K. et.al.: High prevalence of dementia and cognitive impairment in Indigenous Australians. *Neurology* 71 (19). 2008.

⁴ Warren, L. A. et. al.: Prevalence and incidence of dementia among indigenous populations. A systematic review. *International Psychogeriatrics* 27 (12). 2015.

⁵ Jacklin K. et.al.: [The Emergence of Dementia as a Health Concern Among First Nations Populations in Alberta, Canada](#). *Canadian Journal of Public Health* 104 (1). 2013.

innutaasuninngaanniit peqqissutsikkut ajornerusumik atugaqartut, taamaatullu puigortunngornermik nappaateqalersinnaanermut qaninnerullutik kiisalu pitsaasumik isumagineqarnissamut qaninnerullutik⁶. Pissutsit immikkut nunat inoqqaavisa peqqissusaannut sunniutillit tassaapput taakku puigortunngornermik nappaateqalernissamik annertusaasut tunuliaqutaasinnaasullu.

Nunat inoqqaavisa peqqissusaannik ilisimatusarneq misissuisarnerlu qangaanniit nalignnaanerulerpoq, taamaakkaluartorli pitsaanerpaamik pitsaaliuinissamik qanorlu katsorsaasinnaanermik nunat inoqqaavinut puigortunngornermik nappaateqalersimasunik naleqqussakkanik periusissanik paasisimasakippallaarpugut. Puigortunngornerullu suussusaanik paasinnittaaseq aamma nunat inoqqaavini assigiinngitsuni allaassuteqartarluni. Puigortunngornermullu malunnaatit ilaatigut ajornartorsiutitut katsortarialittut imaluunniit nappaatinut allanut atassuteqartuunerannut isigineqarneq ajorluni. Inuiaqatigiinni amerlanerussuteqartuni nappaatinik suussusiliisarneq nalilersuisarnerlu, immikkut paasisitsiniaasarneq, katsorsaanissamillu ilaqutaasut ilagalugit aaqqissuussisarnerat atuussinnaanngilaq immikkut kultureqarneq malillugu naleqqussaangikkaanni.

Nunat tamalaat akornanni suleqatigiiffimmik pilersitsisoqarsimavoq, [The International Indigenous Dementia Research Network \(IIDRN\)](#) ilisimatuunut, ilinniartunut, napparsimaveqarfinnut, nunallu inoqqaavinut aammalu puigortunngornermut tunngasunik sulialinnut, peqataaffigineqartut USA-miit, Brasiliamiit, Canadamiit, Australiamiit New Zealandimiillu. Suleqatigiiffiup anguniagaraa nunat inoqqaavisa akornanni puigortunngornermik suliallit saqquminerulernissaat. Suleqatigiiffimmi ilisimatuut suliatik pillugit ataatsimiittarput angalanikkut kiisalu qarasaasiakkut attaveqarnikkut, tassani qaqinneqartarlutik suut ilisimatusaatigissassatut pisariaqartutut tikkuakkat, kiisalu suliat inernerinik taartsigeeqatigiittarneq suleqatigiinnerillu aallartisarneri.

⁶ Anderson, Ian et. al.: Indigenous and tribal peoples' health (The Lancet-Lowitja Institute Global Collaboration). A population study. *The Lancet* 388. 2016.

Nunat inoqqaavi, puigortunngornermik nappaatit nunanilu avannarlerni inuiaqatigiit atugarissaarfiusut

Saamit kalaallillu atugarissaarnissamut isumaginninnermullu piginnaatitaaffii nunat tamalaat atsiornikkut isumaqatigiissutaannit kiisalu nunat iluini nammineq inatsisiliornikkut aqunneqarput. Inatsisiliorneq kiisalu napparsimasut katsorsarneqarnerannut aaqqissuussineq inunnullu isumaginninneq nunani assigiinngitsuni kommuninilu assigiinngissuteqarput. Oqaatsitigut kulturikkullu assigiinngissitaarnerit annikinngitsut Nunani avannarlerni saamit akornanni naapitassaapput, aammalu Kalaallit nunaanni inuit nunaqarfinni minnerusuni kiisalu illoqarfissuarmi Københavnimiittumi assigiinngissutaat annertullutik.

Nunani avannarlerni ataatsimut isigalugu nunat inoqqaavi atugarissaarnermik imaluunniit inunnut isumaginninnermut atuinerat, taakkuninngalu misilittagaqarfiannik katersukkanik takussaasoqanngilaq, taamaattorli nunat iluminni atuineq ilisimasaqarfigineqarpoq. Ineriartorneq tassuuna arlalitsigut maanna ajunngitsumik ingerlasutut oqaatigineqarsinnaagaluartoq, inunnut ataasiakkaanut pitsaasumik katsorsaasinnaaneq sulii killeqarnera inunnut immikkut pisariaqartitsisunut annertuumik sunniisinnaavoq. Nunani avannarlerni tamani isumaginninneriaatsit immikkortitsinneqartarneri ukununnga, soorlu pingaarnerutillugit isumagisariaqakkanut, immikkut ilisimasalinnut katsorsartittariaqartunut, kiisalu inunnik isumaginniffimmit isumagineqarnissamik aaqqissuusseriaatsip ajornakusoortikkaa ataatsimoorussamik assigiimmillu suleriaaseqarnissaq. Sulisussaqaarniarnerup kiisalu immikkut ilisimasallit amigaataanerat katsorsaanermi isumaginninnermilu suliassanik aalaakkaasumik ingerlatsinissaq ajornakusoortitsivoq.

Norgemi politikikkut anguniagaasimavoq kulturikkut naleqqussakkamik saaminut kiffartuussineq atuisoqarfiit pioreersut aqqutigalugit neqeroorutigineqartassasoq taamaasilluni immikkuullarimmik saaminut kiffartuussineq saniatigut ineriartortinn. Saamit napparsimaveqarfinnik atuinerat innuttaasunit amerlanerussuteqartunit allaanerunngilaq, kisianni katsorsaariaatsit neqeroorutigineqartartut iluarineqannginnerullutik. Saamit naaliginnaasumik peqqissusaat inunnut amerlanerussuteqartunut naleqqiullugu taasarialimmik allaanerussuteqanngilaq, napparsimasarnerat eqqarsaatigalugu. Ilisimatuut misissuisarnerat malillugu saamit amerlanerussuteqartuninngaannit peqqissusermut

napparsimanermullu paasinnittaasiat, taakkulu
katsorsarneqartarnerannut allaaneruvoq. Atuakkiani arlalinni
takussutissaqarpoq saamit peqqinneq napparsimanerlu pillugu
oqallisiginnittaasianni toqqaannartuunngitsumik
assersuutitalersukkanillu imaqartartut. Ilisimatusarnermi misissukkat
takutippaat saamisut oqaaseqartut kisimik saamisut
oqalussinnaasunik napparsimmavinni sullinneqarnissamik kissaataat
ilaatiguinnaq atuuttoq apeqqutaatinnerullugu pisut suuneri
ataasiakkaanillu pisariaqartitsinerit. Ilaqutariissutsit pingaarutaat
qangaaniillu imminut ikiorsinnaanermut ilisimasat atuakkiani
maluginiassaasut ilagaat.⁷

Maannakkorpiaq ilisimatusaatigineqarpoq saamit
puigortunngornermik nappaatillit Norgemi inunnut
isumaginninnermut atugarissaarnermullu neqeroorutit
atortarneraat: [Offentlig demensomsorg. Likheter og ulikheter i bruk
av kommunale helse- og omsorgstjenester i områder med samisk og
norsk bosetning.](#) (Pisortanit puigortunngornermik
nappaateqalernerme isumaginninneq. Assigiissutsit
assigiinngissutsillu kommunini peqqinnissakkut- inunnillu
isumaginninnikkut kiffartuussinerit nunap immikkoortuini saaminut
norskinillu najugaqarfiusuni.)

Nuna tamakkerlugu utoqqalinerme peqqissusermik aqutsisoqarfik
tassaavoq Norgemi nuna tamakkerlugu puigortunngornermik
nappaatillit sullinneqarfiat, [ukiuni kingullerni immikkut ittumik
paasisitsiniaanerit arlallit ingerlanneqarfiat kiisalu saaminut
Norgemiittunut puigortunngornermik nappaatillit
katsorsarneqarnissaannut sakkussanik assigiinngitsunik
saqqummiivik.](#) Paasisutissat aqutissallu saamit avannaamiuisut,
lulesaamisut, saamit kujataamiuisut kiisalu norskesut allassimapput.

Sverigemi nuna tamakkerlugu inatsit atuuttusaaq nunap iluani inuit
ikinnerussuteqartut taakkulu oqaasii pillugit sakkortusisaaq
atuutilernissaa sioqqullugu januarip 1- taani 2019 naalakkersuisut
Inunnik isumaginninnermut qullersaqarfimmut suliakkiivoq immikkut
ittumik ilisimasanik erseqqissaasoqassasoq qanoq annertustigisumik
pisariaqartitsineqarnerisooq peqqinnissaqarfiup napparsimmaviini
kiisalu inunnik isumaginninnerup iluani kiffartuussinerme
iluaqutaasussamik.⁸ Erseqqissaanerup, takutippaa kiffartuutissatut

⁷ Blix, B. H.: [Helse- og omsorgstjenester til den samiske befolkningen i Norge – En oppsummering av kunnskap.](#) 2016.

⁸ *Behovet av kunnskap om den styrkte minoritetslagen. En kartlegging av behovet av kunnskapsstöd inom socialtjänsten (särskilt äldreomsorgen) och hälso- och*

neqeroorutit inunnut puigortunngormik nappaatilinnut immikkut tulluarsagaanngitsut, ikinnerussuteqartunullu inatsit taakkunungalugu nuna tamakkerlugu apeqqutit inatsitigut pingaernerunngitsutut inissimasut soorluttaaqq kommunini immikkoortunilu assigiinngitsuni aqutsivinni sulisussaqaarnikkut amigaateqarneq, kiisalu inuiannik ikinnerussuteqartunik immikkoortitsisarneq taakkulu immikkuullarissunik pisinnaatitaaffeqaarnerinik paasisimasaqaannginneq annertuumik atuuttoq.

Suliffeqarfinni pineqartuni innuttaasut ikinnerussuteqartut kulturiinik ilisimasalinnik taakkulu oqaasiinik ilisimalinnik paasisimasalinnillu amigaateqartoqarnera malunnarpoq. Nunap immikkoortortaani aaliangersimasuni inuit ikinnerussuteqartut oqaasii atorlugit kiffartuussineq allanngorarulunilu piffissap ilaani amigaataasarpoq, taamaattumillu kommunit nunallu immikkoortuini aalaakkaasumik ikiuinnermik napparsimasunillu passussisinnaanermik neqeroorutiginninneq ajornakusoorluni.

Erseqqissaanermi pineqartunut immikkut ittumik suliniutissat tullerit takuneqarsinnaapput, kisianni soorunami kommuunimiit kommuunimut pisariaqartitsineq allanngorarsinnaalluni.

2017-mi Sverigimi nunap immikkoortuini Norrbotten-imi, Västerbotten-imi, Jämtland Härjedalen-imi kiisalu Dalarna-mi suliniut [Kunskapsnätverk för samisk hälsa](#) (Saamit peqqissusaat pillugu ilisimasalik suleqatigiiffik) aallartinneqarpoq. Sverigemi Sametinget 2018-mi ataatsimiitsitaliamik pilersitsivoq peqqissusermik, utoqqarnut apeqqutinut kiisalu timersornermut apeqqutinik ilisimasalinnut suleqatigiissuteqartussamik. Ataatsimiitsitaliap siunnersuutigaa Saamit suliniaqatigiiffii Sametingilu suleqatigalugu nuna tamakkerlugu saamit peqqissusaat pillugu iliuusissamik aaliangiisoqassasoq, maluginiagassatut pingaernerit tallimat iluaniippoq utoqqaliartornermi isumagineqarneq.

Finland-imi suliniummik pilersaarussiaq inuit ikinnerussuteqartut tarnimikkullu nappaateqartut pillugit **ETNIMU**, tassaavoq nuna tamakkerlugu suliffeqarfinni periutsinik inerisaaffik eqqaamasalik taakkulu inuit tamalaani eqqaamasaqaarsinnaanikkut naappaatinik eqqorneqaarnerannut ilisimasaqaarnermik katititeriffik. Suliniut ilisimasalinnut ilinniartunullu sulinermi tunngasunik annertuumik

sjukvården om lagen (209-724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk. Socialstyrelsen. 2019.

aammaassivoq eqqarsaatigalugit sualummik inunnik
isumaginninnermi peqqinnissaqarfinnilu pineqartunut sullissineq.

Finlandimi naalagaaffiup qullersaqarfiani saaminut inunnut
isumaginninnermi peqqinnissaqarfinnilu aaliangersimassumik
tapersersuiffeqarnissaq aaliangiusimaneqarpoq.

Tamanna Sametinget (Saamit inartsisartui) aqutigalugu pisarpoq,
tassanilu anguniagassat inunnik isumaginninnermi
peqqinnissaqarnermilu saamisoorlugit piviusunngortinnissaat
isumaginiarneqartussaapput. 2001-mi 2008 -milu nalunaarutit
takutippaat saamisut oqaatsit atorlugit inunnik isumaginninnermi
imaluunniit peqqinnissaqarfinni saaffiginnittarfinni nammineq
oqaatsit atorlugit kiffartuussisarneq killeqartoq, soorlu aamma
kommunini taamaattoq. Saamit Finlandimi nappaateqalersimasut
nunani avannarlerni allanisuuilli oqaatsitigut eqqaamasinnaanermut
apeqqutinik immersugassani ajornartorsiuteqartarput, soorlu
oqaatsit aaliangersimasut atornerqarnerinik ilisimasaqannginnermik
imaluunniit saaminut utoqqaanernut attuumassuteqannginnermik
misigisimatitsisunik.⁹

THL-imi (Institutet för hälsa och välfärd i Finland) Finlandimi
[peqqissusermut inuillu atugarissaarnissaannut ilisimatusarfimmi
saamit isumaginninnermi naligiissitaasumik atugarissaarnissaannik
tunngasumik suliaqartoqarsimavoq](#). Aammattaaq suliniaqatigiiffik
SamiSoster suliniutinik aallarnisaataasunik ineriartortitsinissamut
tunngasunik suliaqarsimapput, soorlu aamma neqeroorutaasoq
saamisut oqaatsit atorlugit kommunemi Enontekisimi
sullinneqarsinnaaneq aallartinneqarsimalluni. Ukioq 2017-mi
suliniaqatigiiffik europamiunit nersornaaserneqarpoq suliamik
angusarisat pillugit, taakku ilagaat suliniutigineqartut tassaapput
saamit puigortunngornermik nappaatillit kulturertik aallaavigalugu
nammineq oqaatsimikkut pisariaqartitsinerat malillugu,
nipilersornikkut assassornikkullu kiisalu asimukartarnikkut
ikiorneqartarnerat piviusunngortinneqarsimalluni.

Kalaallit Nunaanni naalakkersuisut 2013-mi aaaliangiipput nuna
tamakkerlugu puigortunngornermik nappaateqarnermut
pilersarusiassamut periusissaq, 2012-mi nassuiaammik
aallaveqartumik.¹⁰ Pilersarusiaq suli ullumimut atuupput, naak
ilaatigut qanganitsereeraluartoq. Puigortunngornermik

⁹ Magga, R.: [Saamelaisten sosiaali- ja terveystalvelujen kehittämisen haasteet
Suomessa. Yhteiskuntapolitiikka 75 \(6\). 2010.](#)

¹⁰ [Demensredogørelse 2012](#). Departementet for sundhed. 2012.

nappaateqalersimaneq Peqqinnissaqarfimmi
naalackersuisoqarfimmit akisussaaffigineqarpoq, tassani
pilarsarusiamut periusissiap piviusunngortinneqarnissaanut
kommunini pisortallu (Peqqinnissaqarfimmi) suliassaata ataaniillutik.
Nassuiaatip 2012-meersup takutippaa inuit 250-t missaaniittut
Kalaallit Nunaanni puigortunngornermik nappaateqalersimasut.

2019-mi ilisimatusarnermi- ineriartortitsinermullu suliassatut
pilarsarusiami Issittumi utoqqalisarneq pillugu [Arktisk aldring](#)
(AgeArc) annertuumik Kalaallit Nunaanni utoqqalisarneq inuillu
utoqqaliartortut inuunerannik atugarisaannillu misissuisoqarpoq.
Nalunaarusiami¹¹ tunngavigineqarput inuit inuunerannik
misissuinerit 2018-meersoq inuit siammasissumik
apersorneqarsimanerannik tunngaveqartoq. Tassani
takussutissaavoq qanigisaasut amerlasuut, tamarmiunngitsulli,
kommuninut qullersaqarfinnillu allanik attaveqarniarnerminni
ajornartorsiutitaqartartut. Kommuniniit kommuninut inunnik
isumaginninnikkut napparsimasunillu paaqqutarinninnikkut
puigortunngornermik nappaatilinnut pitsaasumik ikiuinissamat
ilisimasat assigiinngerartorujussuupput, inuiaqatigiinnilu
annertunerusumik puigortunngortarneq pillugu paasisitsiniaanissaq
pisariaqartinneqarpoq. Nalunaarusiap innersuussutigaa nuna
tamakkerlugu ilisimasanik katersuiffeqassasoq, kiisalu kommunit
akornanni suleqatigiiffeqassasut ataatsimut sakkussanik sorlernik
peqartoqarneranik ataasiakkaanut ikiorsiiniarnermi
iluaqutaasartussamik.

Misissuinermik nalunaarutit tamarmik nuna tamakkerlugu
napparsimmavimmi, Dronning Ingridip napparsimmaviani
suliarineqartarput. Tassani sianiutit nakorsaanik, napparsimasunik
paarsisunik timikkullu eqaarsaartitsisartunik inuit
puigortunngornermik nappaateqalersimasunik ikiuisinnaasut
paaqqutarinnissinnaasullu sulipput, kisianni oqartussaqaarfinni
sulissutigineqarpoq inuit najugaqarfiini kommunini namminer
puigortunngorsimasunik eqqugaasut
misissuiffiginnissinnaanngornissaat ammaanneqassasoq.
Misissuinermi sakkoq RUDAS 2019-ip ingerlanerani
kalaallisuunngortinneqarluni nutserneqarpoq nalilersorneqarlunilu.
Siullermeertumik Kalaallit Nunaanni puigortunngornermik nappaatit
pillugit ataatsimeersuortoqassaaq 2020-ip ingerlanerani,
Peqqinnissaqarfimmik naalackersuisoqarfimmi, Inunnik
Isumaginninnermik Inatsisinullu atuutsitsinermik

¹¹ Nørtoft K. et.al.: [Ældre menneskers liv og helbred i Grønland. En rapport fra forsknings- og udviklingsprojektet Arktisk Aldring \(AgeArc\)](#). 2019.

naalackersuisoqarfimmit issittumilu utoqqalinermut tunngasunik
suliassanik pilersaarussiaqartunik aaqqissuunneqartussamik.¹²

¹² Mikaela Augustussen, Ilisimatusarfik, Nunani avannarlerni puigortunngornermik
suliniaqatigiiffimmut saqqummiussaa april 2019.

Nunat inoqqaavisa nunani avannarlerni puigortunngorneq pillugu suleqatigiinnerup iluani inissisimanerat

Nordens velfærdscenterip 2015-mili nunani avannarlerni qullersat sinnerlugit nunanilu immikkut ilisimasalinnut puigortunngornermik tunngasunik suleqatigiiffiusussamik aaqqissuisuuvoq. Suleqatigiiffik nunanit immikkut puigortunngornermut nappaatinut periusissianik pilersaarutit taakkulu malittarisassiaat malillugit aallaaveqassaaq.

Ukiuni 2013-miit 2017-mut Nordens velfærdscenteri suliamik aaqqissuussaqqarpoq qulequtsigaq [Samer med funktionsnedsättning](#), saamit innarluutillit pillugit, Norgemi Meeqqanut inuusuttunut ilaqutariinermullu naalakkersuisoqarfiup Bufdir-ip suliakkiineratigut. Suliamut aallaaviuvoq saamit akornanni innarluutillit pillugit nunani avannarlerni naliginnaasumik ilisimasakinneq. Suliakkiissutip inernerai aallaqqaataasumik misissuineramik aallartitsineq, tallimanik ilisimatusaatinik nalunaarusiat kiisalu suliakkiissutip nalunaarusiornera innarluuteqarnermullu politikkeqalernissamut innersuussutinik imaqartoq.¹³

2017-imi Nordens velfærdscenteri ilisimatuunit, kommuninit nunanilu avannarlerni susassaqtunit allanit aaqqissugassanik kissaatigisat nunat inoqqaavinut taakkulu puigortunngornermik nappaatinut iliuusissanik kivitseqataasussanik suliakkerneqarput. Nunap immikkoortuani Jämtland Härjedalenimi saamillu Staare 2018-mi nalliuttorsiorfittut ukiorititaat ilutigalugu Nordens

¹³ Huuva K. et.al.: *Kunskapsläge: Personer med funktionsnedsättning och samisk bakgrund*. Nordens välfärdscenter. 2014; Melbøe L. et.al.: *Situasjonen til samer med funksjonsnedsettelse*. UiT Norges arktiske universitet og Nordens velferdssenter. 2016; Uttjek, M.: *Levnadsförhållanden bland samer med funktionsnedsättning i Sverige*. Umeå unviersitet och Nordens välfärdscenter. 2016; Gjertsen H. et.al.: *Kartlegging av levekårene til personer med utviklingshemming i samiske områder*. UiT Norges arktiske universitet og Nordens velferdssenter. 2017; Edin-Liljegren A. och Flykt K.: *Förutsättningar och villkor för samer med funktionsnedsättning i de samiska förvaltningskommunerna i Sverige*. Glesbygdsmedicinskt centrum, Västerbottens läns landsting och Nordens välfärdscenter. 2017; Hokkanen L.: *Experiences of inclusion and welfare services among Finnish Sámi with disabilities*. Nordic Welfare Centre. 2018; Dahlberg A. och Bergström J.: *Sluttrapport. Personer med funksjonsnedsettelse med samisk bakgrunn*. Nordens velferdssenter. 2018; Bergström, J.: *Personer med funktionsnedsättning och samisk bakgrund. Policyrekommendationer*. Nordens välfärdscenter. 2018.

velfærdscenterip nunani avannarlerni ataatsimeersuarneq siulleg piviusunngortippaa ukiakkut 2018-mi Östersundimi (saamit kujalliit oqaasiini Staaremik ateqartitaanni) nunat inoqqaavi puigortunngornerlu qulequtarlugit. Ataatsimeersuarnermi peqataapput 90-it sinnerlugit ilisimatuut, naalagaaffinni sulisut, kommunini nunallu immikkoortuinit assigiinngitsuneersut, ulluinnarnilu kommunini peqqinnissaqarfinni inunnillu isumaginninnikkut susassaqtut kiisalu saamit nunaqarfiininnganneersut.

Ataatsimeersuarnermi peqataasut isumaqataaffigaat nunani avannarlerni tunngaviusumik atugarissaarnerup pitsaassusai ineriartorteqqinneqarsinnaasut. Assersuutigalugu Norgemi Sverigemilu kommunini amerlasuuni saamisut atuarfeqarput, atualernissaq sioqqullugu meeqqerivinni paaqqinnittarfinnilu, soorluttaa q aamma saaminik utoqqarnik isumaginneq ajunngitsuusoq. "Saamisut" oqartarneq ima paasisariaqarpoq saamisut oqaatsit atorlugu sullissineq kiffartuussinerlu tamannalu saamit kulturiannut naapertuuttumik ingerlatseriaaseqarneq. Ataasiakkaanut naleqqussakkamik utoqqarnut puigortunngornermillu nappaateqalersimanermik paaqqutarinninnissamik ineriartortitsineq ukiuni kingullerni aallunneqalersoq, inuup nammineq tunuliaqutaanik, soqutigisaanik piginnaasaanillu aallaaveqartumik isumaginninneq isumaqarpoq saamit inuusaasiannik kinaassusiannillu naliginnaasumik paaqqutarinnermi ilaatinneqartartut. Qanigisat tassani aamma annertuumik ilaatinneqartarput.

Upernaakkut 2019-mi ataatsimeersuarnerup kingorna, nunani avannarlerni nunat inoqqaavini puigortunngornerlu pillugit suleqatigiiffiusussamik nutaamik pilersitsisoqarpoq, tassani ilaatinneqarput qullersaqarfinni aallartitat, ilisimatuut immikkullu ulluinnarni pineqartunut isumaginninnermi paaqqutarinninnermilu suliaqartut Finlandimiit, Norgemiit Sverigemiit Kalaallit Nunaanneersullu. Suleqatigiiffik Nordisk demensnetværkip iluani immikkut pingasunik qulequttanik puigortunngornermut suleqatigiiffinni ilaavoq. Anguniagaavoq ataatsimut paasiniassallugu suut nutaamik ilimatusaataassanersut, immikkullu ittumik piginnaasanik qaffassaanissat kiisalu nutserisitsinerit katsorsaariaatsinillu naleqqussaansat saamit oqaasiinut soorluttaa q kalaallit oqaasiinut naleqqussaansanik pilersaarusiornissat.

Unammillernartut siunnersuutillu nunani avannarlerni nunat inoqqaavi puigortunngornerlu pillugu ataatsimeersuarnermit siullermit

Unammillernartoq 1-q

Killilimmik ilisimasaqarnerup piginnaatitaaffinnillu ilisimasakinnerup atuisunut, kommuninullu sunniutai

- Piginnaatitaaffinnik inatsisiliorneq sinaassusikkanik inatsisinik suliarineqartarput kommuninillu atuutsinneqarneri pimoorunneqassanatik, erseqqissunilluunniit kommunit sakkussaannik imaluunniit akisussaaffiannik tunniussissanatik. Kommunit amerlasuut "kikkunnut tamanut assigiimmik" atuuttumik suleriaaseqarput, atugarissaarnermillu atuutsitsineq assigiitsinneq malillugu, kisiannili naligiinnermik aallaaveqaratik.
- Oqaatsinut inuiaassusermullu allattorsimaffinnik killeqartitsineq kommunit saaminik "nassaarniarnerat" ajornakusoortitsisarpoq. Kommunit illoqarfissuarni immikkut inuiaassisilinnut arlariinnut iliuusissanik suliniuteqartut saamit suliniaqatigiiffiinik tapersersuisuunngillat, saamit sullinniakkanut "ilanngutsitassanut" ilaasutut naatsorsuunneqanngimmata.
- "Puigortunngorneq" saaminut (utoqqaanerusunut) kalaallinullu ersinngitsuuvoq, imaluunniit taaneqartarpoq allatut nappaammik allaanerusumik isumalimmik. Saamit utoqqaanerusut amerlasuut saamit oqaasiinik atuarsinnaaneq allassinnaanerlu ilikkarsimangilaat, namminerlu oqaatsitik atorlugit paasisitsiniutit atorsinnaanagit. Inuit nunat inoqqaavineersut amerlanerusut piginnaatitaaffimminnik ilisimannittariaqarput,

soorlu saaminik nunaqarfiusumi kommuneqarfimmi najuqarneq qanoq isumaqarnerseq inatsisitigullu sunik piginnaatitaaffeqarneq nunaqqatinut allanut inoqqaajungitsunut naleqqiullugu.

Siunnersuut

1. Nuna tamakkerlugu malittarisassaliuussineq nunat inoqqaavinik puigortunngornermik nappaateqalersimasunik paaqqutarinninnermi katsorsaaneramilu malittarisassiuussinermi inooriaaseq, oqaatsillu soorlu nutserisoqartarnermi "inuuneramilu naleqartitanik", kulturikkut paasinnittaatsit, malussaait nalunngisat soorlu taaneqartartoq cultural safety. Puigortunngortunut sullissisisut, ikiuineramik aaqqissuussisut kommunillu sinnisui allat erseqqissumik suliakkerneqartassapput innuttaasut ataasiakkaat nuna tamakkerlu inatsisitigut nunat inoqqaavinut allanullu ikinnerussuteqartunut piginnaatitaaffiinik.
2. Kommunit aqutsiviini saaminut kiffartuussivillit malittarisassanik, imaluunniit allanik ikiuisinnaanermut sakussanik amigaatillit nuna tamakkerlugu inatsisinik ulluinnarni sulineramik atuutsinneri ineriartortinneqassapput. Nuna tamakkerlugu pisortat neqeroortissanik aaliangersimasunik immikkut ittunik suliniutinik saamit najugaqarfiini kommuneni ingerlanneqartussanik pilersaarusiussapput, saaminut naliginnaasumik pisinnaatitaaffiit qanoq atuunnerinik, eqqunngitsumillu atuutsinneqarsimappatta sumut maalaaruteqarsinnaanermut imalinnik.
3. Periarfissaasoq alla tassaavoq nunani avannarlarni tamani misissuisitsineq aqqutigalugu inatsisiliortarneq nallersuunnissaat, taakkulu nunani ataasiakkaani atuutsinneqarneri misissussallugit Norgemi, Sverigemi, Finlandimi, Kalaallit Nunaanni immaqalu Danmarkimi.

Unammillernartut 2-at

Kommuneni oqaatsitigut kulturikkullu piginnaasakinnerup sunniutai

- Norgemi Sverigemilu kommunit sulisussarsioraangamik saamit oqaasiinik kulturiannillu ilisimasaqarnissamik piumasagaateqarneq ajorput. Kalaallit Nunaanni kalaallisut paasisinnaallutillu oqalussinnaasunik sulisussanik amigaateqartoqarpoq.
- Norgemi napparsimasunik paarsisunik ilinniartitaanermi saamit inooriaasiannut tunngasunik atuakkanik malitassaqarpoq. Ataatsimeersuarnermi paasineqarpoq ilisimatusarnikkut paasissutissat saqqummiunneqartut naapertorlugit, ilinniagaq ataasiinnaq malittassanik aaliangersimasunik tigusassaqartoq.¹⁴ Finlandimi saamit oqaasiinik kulturikkullu pissusaannik ilisimasaqarnissaq pilersaarusiukkamik napparsimasunik paarsisunik oqaluffinnilu ikiuisartussanik diakon-ininik ilinniartitaanermi ingerlatsisoqarsimavoq, kisianni saamit inuusaasiannik ilisimasat naligninnaasumik Finlandimi Sverigemilu peqqinnissaqarfiup napparsimasunillu paarsisunik, inunnillu isumaginninnerup iluani ilinniartitaanerni annertunerusumik ilaatinneqanngillat.

Siunnersuut

1. Kommunit sulisussarsiornerminni ataqatigiissumik aaqqissuussineq atorlugu saamisut oqaasilinnik saamillu kulturiannik ilisimasalinnik atorfinitsitsisarnissaat pisariaqarpoq. Aallaqqaatitut takoqqusaarutini ussassaarinermi taaneqarsinnaavoq aamma saaminik qinnuteqartoqarnissaa kissaatiginartoq, soorlu Strömsundip kommunia (saamit kujalliit oqaasiini: Straejmien tjjelte) Sverigemi taamaaliorsimasoq. Kommunittaaq misillittakkat tunngavigalugit saamit oqaasiinik kulturiannillu ilisimasalinnut suliffeqarnermi akissarsiatigut qaffassarsinnaanermik ammaassisinnaaneq innersuussutaavoq.
2. Saamit kalaallillu qangaaniit puigortunngornermut tunngasumik isiginnittaasiannik ilisimasanik katersukkanik pisariaqartitsisoqarpoq, napparsimavinnilu sulisut saamit kalaallillu inuusaasiannut ilisimasalinnik allagartartaartitsineq Silvia-

¹⁴ Eriksen, L. T., Bongo, B. A. og Mehus, G. [Urfolksperspektiv i utdanning. Sykepleierutdanninger i Norge uten urfolkskunnskap?](#). Nordisk sykeplejeforskning, 7 (3), 239-249. 2017.

certifiering-itut taaneqartartoq Sverigimi atugaasoq assigalugu
aaqqissuussisoqarsinnaalluni. Peqqinnissaqarfinni
napparsimavinni inunnillu isumaginninnermik suliffeqartut
saamit inuusassiannik paasisaqarnerulernissaannik kommuneni
aqtsiviusuni sulisut tunngaviusumik
sungiusartinneqartarnissaat inerisarneqarsinnaavoq.

3. Apeqqutit ulluinnarni tunngaviusumik naliginnaasutut
eqqartorneqarsinnaagaluit soorlu makku "saameq qanoq-
ittuugami" aammalu "illoqarfissuarmi saameqarami?"
apeqquseeriaatsit taama ittut ajornartorsiutitaat akissutissaallu
ilinniartitaanermi ilaasariaqarput.

Unammillernartut 3-at

Ulluinnarni sulinermi sakkussanik amigaateqarneq suliffiullu iluani ineriartortitsinissamik sakkussat

- Norgemi sakkussanik ineriartortitsisoqarsimavoq, soorlu nappaatit suussusaanik qanigisaasunullu atugassanik paasissutissiinermi atugassanik, taamaakkaluartorli kulturimut naleqqussakkanik aammalu/ imaluunniit sakkussat atugassat nutsikkat saamit oqaasiinut tamanut kalaallisullu atugassiat suli amigaataapput.

Siunnersuut

1. Siunnersuutigineqarsinnaavoq nuna tamakkerlugu nunanilu avannarlerni tamani ukiumoortumik qullersat sulisullu akornanni kommuneni aqutsiveqarfinneersut sinniisaat aallartitallu misilittakkanik ataatsimiinnermi taartsigeeqatigiittarnissaat.
2. Periusigineqarsinnaasoq alla tassaavoq, nuna tamakkerlugu kiisalu nunani avannarlerni allani sakkunik atuuttooreersunik suussusersuinissaq. Kiisalu pitsaassaaq sammisamut suleqatigiiffinnik ingerlatsisoqarsimappat sumiissusiinissaq, sakkussat suleriaatsillu ineriartortinneqarsimasut inuiaassutsikkut ikinnerussuteqartunut ikiuinnermi atorneqartartut soorlu tordedalimiunut, sverigefinninut, kvænerinut juutinullu tulluussakkat. Erseqqissaanermi kommuneni immikkut suliniutit utoqqalisut najuqartsinneqartarnerannut tunngasut imaluunniit ulluklut susassaartitsinermi saaminut tulluussakkanik imaqassaaq. Qanigisaasut misigisimasaannik ataqatigiissaakkamik katersuineq aamma kommunit sullissinissaannut sakkunik ineriartortitsinermi atorneqarsinnaapput. Sakkullu periutsit iluaqutaasut kommunit atuligaat digitaliusumik katersorneqarsinnaapput, Nunani avannarlerni sakkunik ilisivittut, nuna tamakkerlugu puigortunngornermik nappaatinut ilisimasanik katersuiffissatut atorneqarsinnaasoq.

Unammillernartut 4-t

Qanoq nunani avannarlerni nunat inoqqaavi puigortunngornerlu pillugit suleqatigiinneq ingerlateqqissavarput?

- Nunani avannarlerni puigortunngornermut suleqatigiiffimmik nunallu inoqqaavinut sulialimmik suleqatigiiffeqarnissaa pisariqarpoq, nunat avannarliit pisortatigoortumik suleqatigiinnerata ataaniittussamik, tassanngalu ataavartumik aningaasalersorneqartussamik. Tassani suleqatigiiffiup ataqatigiissaakkamik suleqatigiissutigisassat Sametingep kalaallillu susassaqtut akornanni immersussavaat.
- Pineqartup suleqatigiiffiup suliami pineqartuni siuttuuffigisinnaavaa suut nappaatinik suussusersuinermi sakkut atorneqartassanersut, pingaarutilinnillu nalilersuinermi assigisaannillu nutserinermi naleqqussaannermilu atorneqartut nunani avannarlerni atuuttut aqqissuutissallugit (qulaani takuuk). Suleqatigiiffiup aamma nutaanik suleriaatsinik siunnersuisinnaavoq pisariaqartitsineq naapertorlugu, soorlu sakkut suut atorneqassanersut inuit inuusunnerusut nunat inoqqaavinik tunuliaqtallit puigortunngornermik eqqugaasut eqqarsaatigalugit.

Siunnersuut

1. Nunani avannarlerni, nunanilu tamalaani allani puigortunngorsimanermut nunallu inoqqaavinut tunngasunik ilisimatusaatigeriikkat pillugit erseqqissaasoqartariaqarpoq. Suleqatigiiffiup nuna tamakkerlugu oqartussaasunik oqaloqateqartarnissaa nunanilu avannarlerni nittartakkanik ilisimasani katersuiffinnik ilaatitsinissaq innersuussutigineqarpoq. Kiisalu suleqatigiiffiup nunani avannarlerni ilisimatusarnermi suleqatigiinnermi ineriartortsitseqataanissaanik, soorlu immikkut suliniutit assigiinngitsut sunniutai imaluunniit ilisimatusarnermut attuumassuteqartunik pisariaqartitsinermik erseqqissaanerit. Pisariaqarsinnaavoq nunanik tamalaanik suleqateqarneq nunat inoqqaavinut puigortunngornermillu nappaateqalersarnermut ilisimatusarnikkut suleqatigiiffinnut peqataanerit.
2. Suleqatigiiffiup Nordens velfærdscenterillu saamit kalaallillu inuusaasiannut tunngasunik nunani avannarlerni suleqatigiinnerup iluani pioreersut suunersut nalilersussavaat, soorlu ungasissumit katsorsaasarneq paaqutarinninnerlu

Kalaallit Nunaanni, Norgemi, Sverigemi, Finlandimilu saamit
najugaqarfigisaanni kommuninik suleqateqarnikkut.

Qulequttamut atuakkiat tunngavigineqartut

Atuakkanut allattorsimaffik taamaallaat ataatsimeersuarnerup nalaani saqqummiussinermi atukkatut aallaavigineqartut uani ilanngunneqarput.

Anderson, Ian et. al.: Indigenous and tribal peoples' health (The Lancet-Lowitja Institute Global Collaboration). A population study. *The Lancet* 388. 2016.

Blix, B. H.: *Helse- og omsorgstjenester til den samiske befolkningen i Norge – En oppsummering av kunnskap.* 2016.

Blix, B. H. og Hamran, T.: "They take care of their own". Healthcare professionals' constructions of Sami persons with dementia and their families' reluctance to seek and accept help through attributions to multiple contexts. *International Journal of Circumpolar Health* 76 (1). 2017.

Eriksen, L. T. et.al.: Urfolksperspektiv i utdanning. Sykepleierutdanninger i Norge uten urfolkskunnskap? *Nordisk sygeplejeforskning* 7 (3). 2017.

Jacklin, K., and Warry, W.: Forgetting and forgotten: Dementia in Aboriginal seniors. *Anthropology and Aging Quarterly* 33 (13). 2012.

Jacklin K. et.al.: The Emergence of Dementia as a Health Concern Among First Nations Populations in Alberta, Canada. *Canadian Journal of Public Health* 104 (1). 2013.

Jacklin, K. et. al.: Informal dementia caregiver among Indigenous communities in Ontario, Canada. *Care Management Journals* 16 (2). 2015.

Hulko, W. et.al.: Views of First Nation Elders on memory loss and memory care in later life. *Journal of Cross-Cultural Gerontology* 25 (4). 2010.

Lanting, S. et.al.: Aboriginal experiences of aging and dementia in a context of sociocultural change: Qualitative analysis of key informant group interviews with Aboriginal Seniors. *Cross Cultural Journal of Gerontology* 26 (1). 2011.

Magga, R.: Saamelaisten sosiaali- ja terveystalvelujen kehittämisen haasteet Suomessa. *Yhteiskuntapolitiikka* 75 (6). 2010.

Mayeda E. et.al.: Inequalities in dementia incidence between six racial and ethnic groups over 14 years. *Alzheimer's & Dementia* 12 (3). 2016.

Mehus, G. och Bongo, B. A.: *Kunnskapsoppsummering og litteraturgjennomgang av samiske helse- og omsorgstjenester - med særlig vekt på demens, terminalomsorg og kulturens betydning i pleie- og omsorgsutøvelsen*. HiF-rapport 2012:3. Høgskolen i Finnmark 2012.

Mehus, G. och Moffitt, P.: Important Factors When Communicating with Sami Patients About Health, Illness and Care Issues. *Nordisk sygeplejeforskning* 8 (4). 2018.

Smith K. et.al.: High prevalence of dementia and cognitive impairment in Indigenous Australians. *Neurology* 71 (19). 2008.

Politikkeqalernissamut allakkiaq internitsikkullu aallerfiit

- Norgemi puigortunngornermut periusissaq
 - Sverigemi puigortunngornermi periusissaq
 - Finlandimi eqqaamasinnaanermik suliami tunngavik
 - Kalaallit Nunaanni puigortunngornermut periusissiaq
-
- Aldring og helse (Norge) saamit puigortunngornermillu nappaatit pillugit paasisitsiniut sakkussallu tassunga tunngasut.
 - *Hvad er demens*, Puigortunngorneq sunaava, atuaruminartunngorsakkatut paasisitsiniut, inunnut innarluutilinnut immikkullu ittumik piginnaasakittunut naleqqussagaq, saamit avannarlermiusut, lulesamisut saamit kujallermiutut nunanilu avannarlerni oqaatsini tallimaasuni kiisalu tuluttut allataq.
-
- Nunani avannarlerni puigortunngorneq pillugu suleqatigiffik
 - Nunat inoqqaavi puigortunngornerlu pillugit suleqatigiiffik

Nordens Velfærdscenter
Box 1073, SE-101 39 Stockholm
Besøgsadresse: Drottninggatan 30
Tel: +46 8 545 536 00
info@nordicwelfare.org

Nordens Velfærdscenter
c/o Folkhälsan
Topeliusgatan 20
FI-00250 Helsingfors
Tel: +358 20 741 08 80
info@nordicwelfare.org